

02. ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΣ

Ο Αναξίμανδρος ήταν συμπολίτης και μαθητής του Θαλή. Γεννήθηκε περί το 611 π.Χ. και απέθανε περί το 547 π.Χ. σε ηλικία 64 ετών.

Όπως και ο Θαλής, ο Αναξίμανδρος ασχολήθηκε με τις κοσμογονικές, αστρονομικές και γεωφυσικές θεωρίες. Δημοσίευσε πρώτος ένα σύγγραμμα με τίτλο «**Περί φύσεως**» και κατασκεύασε έναν γεωγραφικό χάρτη, καθώς και μια ουράνια σφαίρα, όπου απεικονιζόταν η διάταξη των κυριότερων αστερισμών.

Ο Αναξίμανδρος θεωρούσε πως αρχή των όντων είναι **το Άπειρον**. Και για να αντιληφθούμε τι ακριβώς σημαίνει το Άπειρον, πρέπει να προσδιορίζουμε τα χαρακτηριστικά του, με βάση τις υπάρχουσες μαρτυρίες.

Σιμπλίκιος, Φυσ. 24,13 (A9-B1): «Ο Αναξίμανδρος είπε ότι **αρχή και στοιχείο των όντων είναι το άπειρον**. Λέγει ότι αυτή δεν είναι ούτε ύδωρ, ούτε κάτι άλλο από τα αποκαλούμενα στοιχεία, αλλά κάποια διαφορετική φύση άπειρος, **από την οποία γίνονται όλοι οι ουρανοί και οι εντός αυτών κόσμοι...** Κάθε γένεση παράγεται χωρίς να αλλοιώνεται το στοιχείο (το άπειρον), αλλά με τον αποχωρισμό των αντιθέτων δια της αιωνίου κινήσεως».

Ο Αριστοτέλης, επίσης, διαπίστωσε το ασυμβίβαστο της έννοιας του απείρου με οποιαδήποτε υλική ιδιότητα. Διότι, εάν κάποιο υλικό στοιχείο ήταν άπειρο, θα κατέστρεφε όλα τα άλλα. Ως προς τις ιδιότητες του απείρου, λέει τα εξής:

Αριστοτέλης, Φυσ. Γ4, 203 b 6 (A15): «Διότι τα πάντα είναι ή αρχή ή προέρχονται εξ αρχής. Όμως δεν υπάρχει αρχή του απείρου, διότι αυτή θα ήταν και πέρας (όριον) αυτού. Ακόμη, **είναι αγέννητο και άφθαρτο**. Είναι η αρχή όλων των άλλων, και τα περιέχει όλα και κυβερνά τα πάντα. Και **αυτό είναι το θεϊόν**, διότι είναι αθάνατο και ουδέποτε καταστρέφεται, όπως λέγει ο Αναξίμανδρος και οι περισσότεροι από τους φυσιολόγους».

Μερικούς ακόμα χαρακτηρισμούς του απείρου προσθέτει ο Ιππόλυτος:

Ιππόλυτος, Έλεγχος Α 6,1-2 (A11): «Ο Αναξίμανδρος λέγει ότι αρχή των όντων είναι κάποια φύση του απείρου, από την οποία γίνονται οι ουρανοί και ο κόσμος. **Αυτή την θεωρούσε αιώνια και αγέραστη...** Επιπλέον, στο άπειρον υπάρχει **η αιώνια κίνηση**, δια της οποίας συμβαίνει η γένεση των ουρανών».

Από όλες τις παραπάνω μαρτυρίες, σχηματίζουμε ένα αρκετά σαφές περίγραμμα της εικόνας του αναξιμάνδρειου Απείρου, συνοψίζοντας τα χαρακτηριστικά του:

- Το άπειρο είναι ένα και μοναδικό.
- Δεν είναι κάποιο από τα 4 στοιχεία, ούτε έχει υλική φύση.
- Είναι αθάνατο και ανώλεθρο. Δεν πεθαίνει, ούτε καταστρέφεται.
- Είναι αμετάβλητο και αναλλοίωτο.
- Είναι αιώνιο και αγέραστο, διότι γι' αυτό δεν υφίσταται χρόνος.
- Είναι το πρωταρχικό αίτιο της γενέσεως των πάντων.
- Κατέχει αιώνια κίνηση, μέσω της οποίας πραγματοποιεί τις διάφορες γενέσεις και μεταβολές, χωρίς το ίδιο να μεταβάλλεται ή να παθαίνει ο,τιδήποτε.
- Περιέχει τα πάντα και κυβερνά τα πάντα.

Επομένως το Άπειρον είναι ή ο Θεός, ή ένα ανώτατο θεϊκό στοιχείο. Όπως είδαμε, και ο Αριστοτέλης λέγει σαφώς ότι «**αυτό είναι το θεϊόν**». Όμως, ο χαρακτηρισμός «**θεϊόν**» προέρχεται από τον ίδιο τον Αναξίμανδρο, όπως φαίνεται στο ακόλουθο σχόλιο (το οποίο δεν υπάρχει στην έκδοση Diels/Kranz):

Σιμπλίκιος, Φυσ. 465,13: «Ονομάζουν θεϊόν το δημιουργικό αίτιο, και ως αρχή και ως αγέννητο και άφθαρτο. Τέτοιο ο Αναξίμανδρος ελάμβανε το μεταξύ πυρός και αέρος άπει-

ρον. **Δεν είναι καθόλου άτοπο, εάν το αποκαλούσε θείον**· μάλλον αυτό είναι αναγκαίο, διότι έτσι έδειχνε ότι ο θεός βρίσκεται υπεράνω αυτού, αφού θείον είναι εκείνο που συμμετέχει στη δύναμη του θεού...”.

Είναι ενδιαφέρουσα, επίσης, η θεωρία του Αναξίμανδρου για το πώς δημιουργήθηκαν οι ουρανοί και οι κόσμοι. Αυτοί αποχωρίστηκαν από το Άπειρον, ενώ οι αντιθέσεις των στοιχείων μέσα σε αυτούς εμφανίστηκαν από κάποια στοιχεία που τα αποκαλεί «**γόνιμα**». Έτσι, το ενιαίο “**γόνιμον θερμού και ψυχρού**” διασπάστηκε και προκάλεσε την αντίθεση μεταξύ θερμών και ψυχρών σωμάτων. Η θεωρία αυτή χρειάζεται ευρύτερη ανάλυση, που δεν μπορεί να γίνει εδώ.

Επιπλέον, το Άπειρον φροντίζει ώστε να υπάρχει ισορροπία και αρμονία μεταξύ των στοιχείων. Εάν κάποιο από αυτά ξεπεράσει το μέτρο, θεωρείται ότι διέπραξε αδικία εις βάρος των άλλων και εξαναγκάζεται να δώσει **δίκη και αποζημίωση της αδικίας**, μέσα στην τάξη του χρόνου.

Ο Αναξίμανδρος πίστευε ότι τελικά όλα τα όντα θα επανέλθουν στην αρχική ενιαία συνύπαρξη, με την εξαφάνιση όλων των αντιθέσεων μεταξύ τους.